

Nedre Lorfoss idag.

anlegg vil der fåes 60,000—100,000 kilowatt elektrisk effekt, og denne vil antagelig bli overført til Trondhjemsfjorden gjennom en ca. 100 km. lang kraftledning.

Tiden for utnyttelse av Tydalens vannkraft ligger antagelig nokså fjernt, men den vil vel engang sette sitt preg på bygden, forhåpentlig i gagnlig retning.

En nødvendig betingelse for utnyttelse av vannkraften er adkomsten til kraftanleggene og de større sjøer, og disse veier vil selvsagt bli åpne for turisttrafikken, som derved vil øke, og det kanskje i en grad som de færreste nu aner. Man kan f. eks. tenke sig en livlig trafikk fra Stugusjø over mot Nedalen og videre med motorbåt over den nye, langstrakte Sylsjøen, hvorfra der kan bygges vei billig innover mot Ljungdalen i Sverige og hvor man fra Storsjö kapell nu har god vei til den svenske innlandsbane og til den bussrute, som går til Røros.

General Armfeldt.

ARMFELDTS VEI OVER TRØNDELAGENS FJELL

AV H. HIORTH

Våtlandet — elv, myr og vass-sig — var i gamle dager største hindring for fremkomst. Derfor søkte de gamle ferdselsveiene tilfjells. Fjellet bant ihop, låglandet med skogen og myra skilte.

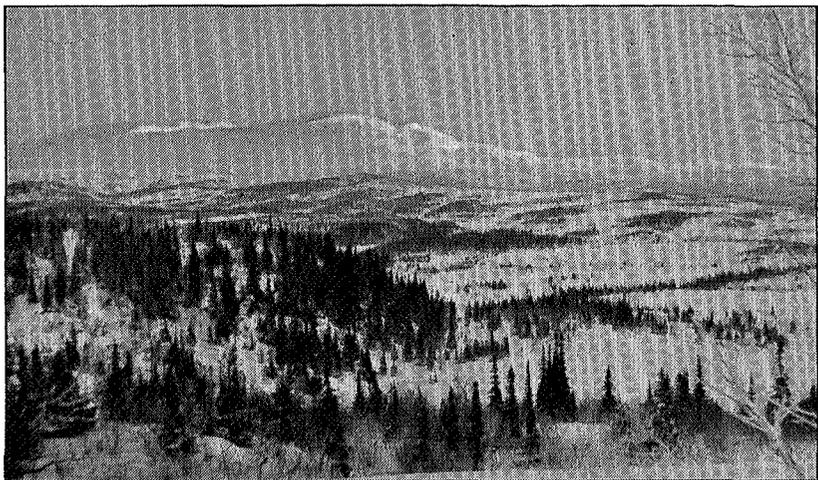
«Gjeita var fyrste vegbyggjaren i Noreg», sier Vinje. Gamleveiene gikk beint på og rett op der tørlandet mark var å finne, der moselaget var tynnest og skogen var liten og lett å rydde unna, der vassdragene ennå bare var bekker med vadesteder nær sagt overalt.

Men om gamleveiene ikke var redd høgdene tydet dog valg av leid både på sans for snar og lett fremkomst og god orienteringssans — akkurat slik som turistveiene den dag i dag gjør det. Og derfor er det helt naturlig at fotturistenes fjellveier idag faller sammen med de gamle ferdselsveiene.

*

Mange gamle historiske minner knytter sig til disse turist- og gamle ferdselsveier, både i Trøndelagen og ellers i landet.

Olav Haraldson tok turistveien fra Tafjorden til Lesja, Sverre Sigurdson fulgte i grove drag Bergensbanen fra Voss til Øst-

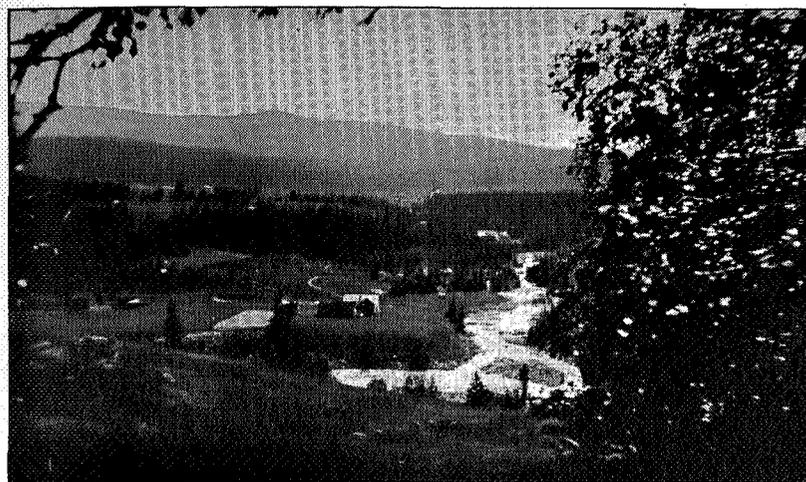
Fra Armfeldts rute. Øyfjellet i bakgrunnen. Fot. Hilmo.

landet, Håkon Håkonson blev av birkebeinerne båret skiveien fra Gudbrandsdalen til Rena.

I Trøndelagen følger de moderne turistruter de hovedferdsveier som i gammel tid bandt det norske Jemtland og Herjedalen til Trøndelagen og Rørosvidda.

Fjellveiene over den 10 mil brede fjellvidda mellom Storsjøen i øst og Trondheimsfjorden i vest forteller vår tids turister hvor handelsferdene gikk i fred og hærferdene i krig.

Til Rørosmarknaden 20. februar og Levangermarknaden 7. mars kom bøndene fra Jemtland og Herjedalen, til Østersundsmarknaden 14. mars, 3. september og 11. november og til Bredgårdsmarknaden 2. februar kom sjøbøndene fra Trøndelagskysten. På marknaden gikk fisk og korn den ene vei, skinn og huder den annen. Over de svære fjellviddene slet handelsmennene sig frem med båt og kløv om sommeren, med slede om vinteren. Det var ikke småting som blev ført over fjellet. I 1709 var 814 jemtesleder på Levangermarknaden og den fjellstue som det år fantes på Skalstugan, hadde plass til 300 hester. Og enda hørte Jemtland og Trøndelagen det år til to forskjellige land som lå i krig med hverandre, slik at trafikken var mindre enn vanlig.

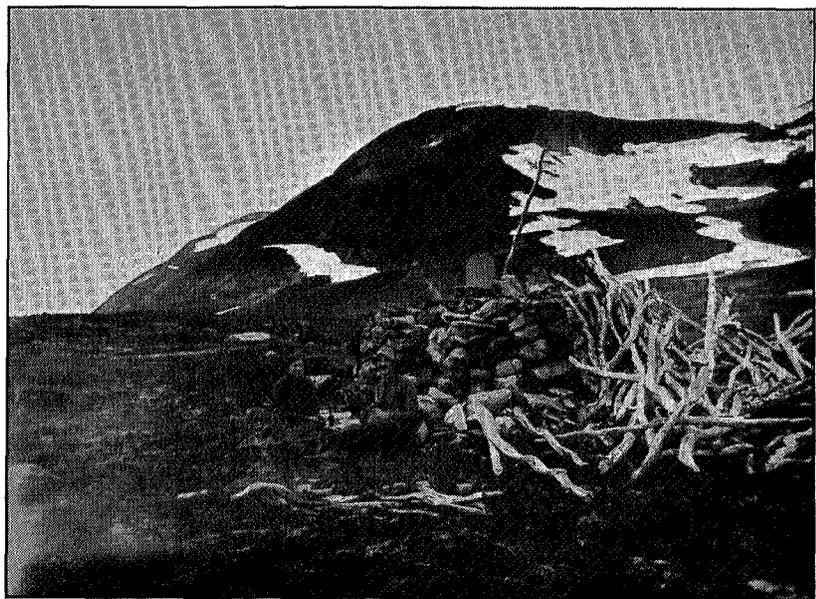

Kløften. Sammenløp av Nea og Tya. Tya til høire. Fot. Hilmo.

Minnene om disse handelsferder er ikke lenger synlige. Anderledes med krigsminnene fra de mange hærferder som i gammel tid har gått østover og vestover. Hærfolkets veier kan en ennå påpeke, dels som skanser i de gamles forsvarsstillinger, dels som kavler i myrene.

*

Mest kjent av alle hærferder over Jemtlands—Trøndelagsfjellene er Armfeldts i 1718—19. Både fordi hans angrep var det største og alvorligste Trøndelagen har vært utsatt for og fordi utgangen var så tragisk. Det avsluttende drama begynte en kald, men smellende fin og klar vintermorgen 12. januar 1719, da 5500 mann og flere tusen hester i et endeløst tog snoet sig opover Øyfjellet fra Ås i Tydalen. Dramaet gikk over til spenning, da hæren var nådd op over trægrensene og svarte skyer skjøt op i nordvest. Det fortsatte i fortvilelse og døds kamp, da skyene slapp uværet fra sig. I fire dager stampet dødstrette soldater og hester frem i snøstormen, kjempet for livet, men arbeidet sig dog smått om senn østover. Dramaet endte femte dag, da de siste gjenlevende forfrosne stakkarne nådde Handøl den 16. januar. Men 2500 mann lå igjen på fjellet. De 3000 som kom frem blev krøplinger for resten av livet.

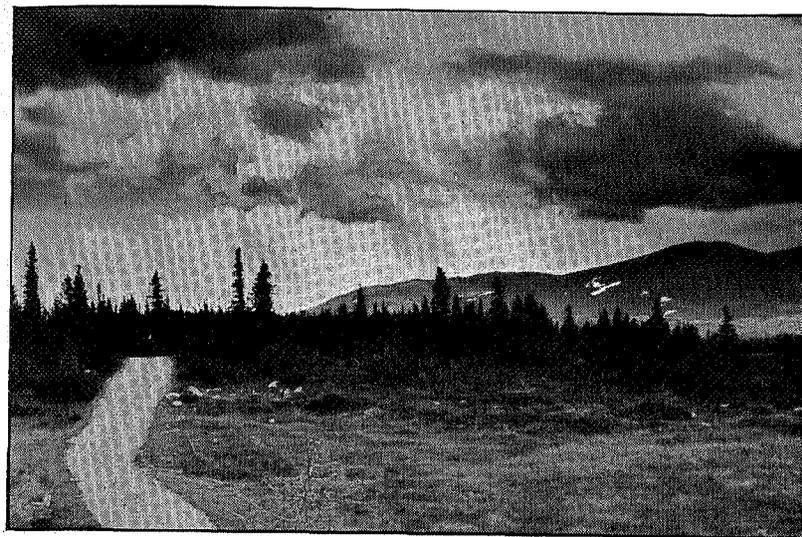
Grenserøs i Skardøren.

Fot. Øren.

Vi skal følge Armfeldt på dette merkelige tog over fjellene, gå krigsveien i 1718 om igjen. Enhver trøndersk fotturist og skiløper vil da sikkert komme på kjente trakter.

*

30. august startet fra Duved general Armfeldt med sin svensk-finske hær, ialt 10,000 mann, 6800 hester, 2500 levende slaktekveg. Han hadde 4 kanoner og proviant for 4 uker. All bagasje og proviant måtte kløves, for fra Skalstugan av forlot hæren den vanlige ferdsselsvei til Sul. Denne var ødelagt med bråtestengsler av nordmennene og observert av det norske vaktthold. Det gjaldt for Armfeldt å komme usett frem så han brått og uventet kunde bryte gjennom nordmennenes tallmessig underlegne vaktlinje langs grensen. Hæren skred over grensen 6. september i Mærraskaret, nord om nordligste Kjølhaugen, fortsatte vestover over tørlendt fjell og passerte Sulåa 1 km. sør Sulsjøset. Herfra gikk Armfeldtsveien i øverste skogbandet, men svinget etter hvert nedover mot Færsvatnet til Litlevollen. De

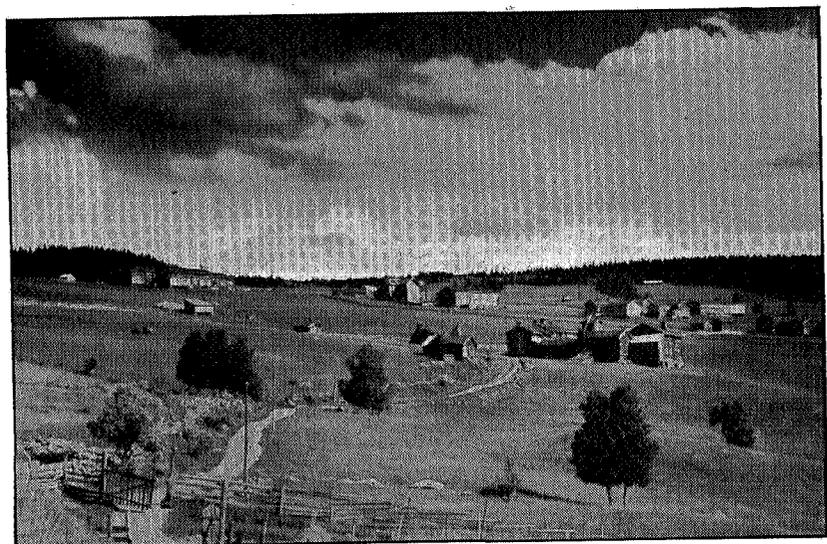
Mot Svensklegeret. Tilhøire Øifjell.

siste 5 km. før Litlevollen har vært vanskelige. Her er dyp myr med småbekker og vass-sig. Kavlelegging har vært nødvendig for den svære gangtrafikken av hærens bortimot 50,000 menneskeføtter, hestehover og kreaturkløver. På Litlevollen hadde hæren en hviledag. Neste dag nådde den Guddingsvollen — 6 km.s dagsmarsj.

En fotturist vil stusse over denne korte dagsmarsjen. Men marsjen var ikke kort. Armfeldts karoliner var den tids beste marsjsoldater. Kilometertallet forteller oss de svære vanskeligheter en fjellmarsj etter ubanet vei med en stor styrke møtte, selv om marka var så fin som tilfellet var langs Færsvatnet tørhøsten 1718.

Snarest vei fra Guddingsvollen gikk vestover langs vatnet og videre langs Forra, men marka var her våtlendt med svære dype myrer, tung å vasse i for enkelt fotturist, praktisk talt ufremkommelig for en hær, hvis en ikke kavlelagde hele veien.

Derfor tok Armfeldt tilfjells nordover, rundt Hærmannsnasa, hvor øst- og nordhallet av fjellet var fint og tørlendt og kom

Østby-grennen i Tydal.

frem til Grønningen. Herfra søkte han nedover mot Tromsdal og Steine, hvor han atter nådde vei.

Hæren hadde brukt 8 dager på de 45 km. fra grensen til Steine. Halvparten av veien lå over trægrensen. Høgdetallene var: Mær-raskaret 600 m., Færen 404, nordhallet av Hærmannsnasa 750, Grønningen 467 og Steine 160 m. over havet. Tallene forteller oss hvor det er lettest å gå i Trøndelagens fjellmark. Når Armfeldt gikk ned i 400 m. ved Færsvatnet var det *tiltross* for at veien var tung så langt nede. Han måtte ha fôr til de 9000 dyr han førte med sig. I liene nede ved vatnet var det bedre beiter enn oppe på fjellryggene.

*

Så gikk det nesten 2 måneder før Armfeldt atter kom inn på fjellturistenes veier. Det velkjente trønderske høstregn satte inn med full styrke 20. september. Matttransportene fra Jemtland kom ikke frem, soldatene blev syke på grunn av regnværet, Stjørdalselva svullet op og feltbrua som hæren søkte å bygge nede ved Værnes, blev tatt av flom og storm. 2. oktober måtte derfor Armfeldt snu. Han gikk tilbake til Værdalens kjøtt-

Svenskehaugen.

gryter, fikk folkene i hus, samlet inn proviant og fôr og bygget ut sambandsveien med Jemtland etter den vanlige ferdselsrute over Sul. I november kom værømslaget. Frosten lagde bru over sjøer og myr. Vilkårene for ny rask marsj mot Trondheim var skapt.

Armfeldt brøt op med hovedhæren — fotfolket — fra Værdalen 10. november. Dagen etter var han fremme i Skogns markabygd øst for Movatnet.

12. november kl. 2 brøt hæren op i belgmørke og tok veien sydøstover mot Store Grønningen. På isen her og videre over de frosne myrene sørover hadde hæren fast god vei. Kl. 2 natt — etter 24 timers marsj en kort novemberdag — stod hæren ved Dal i Forrbygda. 25 km.s marsj, delvis i mørke, bare med et tap av 5 hester — en fremragende marsjprestasjon.

*

Det går atter 2 måneder. Armfeldt står i Holtålen foran sin siste og skjebnesvangre fjellmarsj. Alt er nu forandret. Karolinene har mistet sin avgud, heltkongen Carl XII, hærens drivende kraft og ukuelige vilje. Nordmennene har fått nytt håp. Deres krigermoral er hevet. I 5 måneder har de ført en seig og

vellykket defensiv. Trøndelagens militære nøkkel, Trondheim festning, er ikke alene uskadt, men bak dens våte graver står nu en øvet og seirsikker hær med tillit til sin dyktige fører general Budde, med minnet om en rekke heldige småkamper mot svenskens sambandslinjer og provianteringsforetak. Hær og folk er blitt sveiset sammen.

Armfeldts styrke er blitt redusert. Ved tap og detasjeringer er styrken gått ned til 5500 mann som 6. januar står i Holtålen.

Hvordan skulde nu hæren komme tilbake til Sverige? Kast et blikk på kartskissen. Veien over Røros var resikabel. Norske skiløpere hadde vist sig øverst i Østerdalen. Skiløperstyrken var nok liten, men *ryktene* fortalte at det var framtroppen til hele Sør-Norges hær som var blitt fri etter Carl VII.s fall.

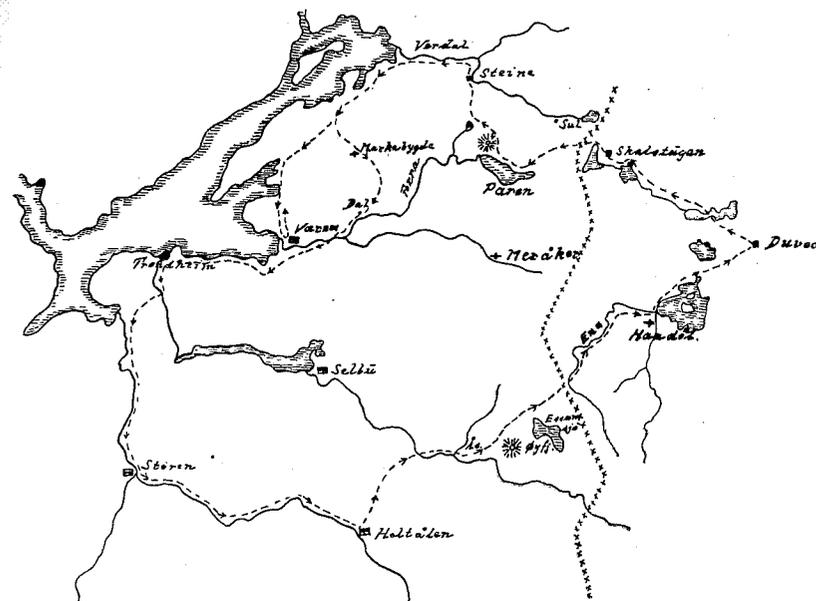
Veien over Selbu — den eneste bygd hvor den matløse hær ennå kunde vente å finne levnetsmidler — var også farlig. En marsj over Selbu vilde blitt en flankemarsj like overfor Buddes hær som stod i Trondheim. Dessuten hadde også i Selbu skiløpere vist sig. Det var Emmahusens trønderske skiløpere.

Den eneste mulighet var å forsøke fjellveien over Tydalen—Essansjøen til Handøl. Denne veien hadde to fjelloverganger: Gauldalen—Tydalen, 20 km. snaufjell og Tydalen—Handøl ca. 75 km. snaufjell.

Vågnaden med en slik marsj ved nyttårsleite var stor. Med moderne militært vinterutstyr hadde det nok gått, med ski og sleder og gode klær. Men Armfeldt hadde ingen av delene. Han hadde startet for sommerkrig. Han hadde hele tiden fått utilstrekkelige tilførsler fra Sverige. Han stod nu med 5500 underernærte soldater i fillete, utslitte uniformer og måtte allikevel forsøke å trosse den veldige strategiske barrieren mellom Holtålen og Jemtland.

Armfeldts siste fjellmarsj gikk over Nordaune i Holtgrenda, langs foten av Bukkhammeren til Gressli i Tydalen, akkurat hvor turistveien nu går. Fra Ås i Tydalen over Gammelvollsjøen, bent østover til Svensklægertjønnen under Øyfjellet. Så nordøstover mot Garklepptjønnen, nord Blåkåkleppen til Rangle-dalen, over grensen til Enas dalføre som hæren fulgte til Handøl.

At det virkelig lykkedes Armfeldt å komme over fjellene med

3000 av de 5500 mann som startet fra Tydalen, er en av de største mannsverk i Nordens krigshistorie, et usvikelig prov på jernvilje og disiplin.

Armfeldts ulykkelige skjebne er også et varsko til alle tiders militære og civile fjellvandrere: Fjellet midtvinters har krav til utstyr som ingen ustraffet kan sette sig utover.